

נאמר של נייר



יואל ברנד ומשה שרתוק (שרת) בצומת הכאב

וההיסטוריה * יורם ראובני על החיים והמוות *

מהתפוז המיכאני אל התפוז המוסלמי

צירוף

1944

עמוס אילון, מחבר בארץ רדופת עוב, שהתמודד עם גרמניה החדשה, מחבר ה"ישראלים, שתיאר את האבות המייסדים ללא כחל ושרק, מחבר הרצל, שהצליח לשבור את המיתוס, מתמודד בסיפורו החדש שעת אפס עם אחד הפרקים המזוהים והתמוהים בתולדות השואה.

ביום הרביעי, 18 במאי 1944, המריא מנמל-התעופה בווינה מטוס תלת-מנועי גרמני, לטיסתו השבועית לאיסטבול. אחד מנוסעי המטוס היה יואל ברנד, המכונה בפי ידידיו ג'ו. בכיסו היה דרכון גרמני טרי, שאותו קיבל מידי אנשי הגסטאפו.

ברנד יצא בשליחותו של רבי-צירור אדולף אייכמן, שליחות שטנית למען הצלת יהודים תמורת משאיות. פרשה זו



עמוס אילון
יצירת ספרות מהממת

שימשה שנים מאוחר יותר קרדום פוליטי בידיו של שר-המישפטנים הנוכחי שמואל אהרן תמיר. מסעו של ברנד אל מחוץ למסך הנאצי, נחשב לאחד הסיפורים החדשים.

עמוס אילון — שעת אפס; הוצאת עידנים + ידיעות אחרונות; 294 עמודים (כריכה קשה).

שימשה שנים מאוחר יותר קרדום פוליטי בידיו של שר-המישפטנים הנוכחי שמואל אהרן תמיר. מסעו של ברנד אל מחוץ למסך הנאצי, נחשב לאחד הסיפורים החדשים.

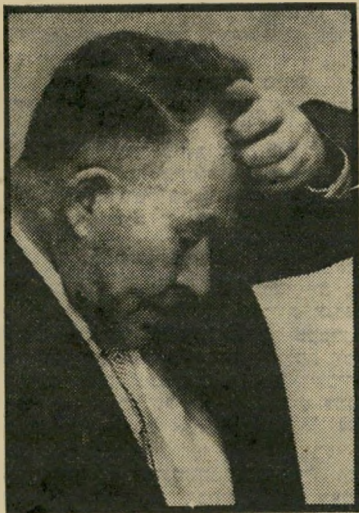
ציניים ביותר של מילחמת-העולם השנייה. עמוס אילון הצליח להפוך חומר תיעודי עובדתי, מחריד, ולעיתים משעמם, ליצירה רבת-ספרות תיעודית מהממת, בנוסח כתיבה מנוכר לעיתים, יבש ולקוני, מצליח אילון, בעזרת רצף של דיאלוגים ותיאור פסיכולוגי, לפרוש את עלילות ברנד כי דראמה מרתקת.

סיפור יציאתו של ברנד אל מחוץ לתחומי הרייך השלישי, אל עולם בעלות-הברית, שבו הוא נעצר, נרדף, מגונה, מקולל ונשחק, הוא סיפור מחריד של ציונות, הן מצד הבריטים והן מצד הנהגת הישוב היהודי בארץ-ישראל. אדם אחד בהנהגה זו גילה אחריות מדהימה ורגישות: משה שרתוק — ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית. יסוריו אינם נופלים מאלה של ברנד, שראה את הדין שכול כמו עיניו, ותיארו בפני נציגי הנהגה הארצישראלית.

אחד התיאורים המחרידים של שעת אפס הוא תיאור מושב הנהלת הסוכנות, שבו הועלה הרעיון שבעלות-הברית יפציצו מהאוויר את מחנות-המוות באושוויץ. סטנוגרמה אירונית מובאת בספר: "בניגוריון העלה לדיון את ההצעה שבעלות-הברית יפציצו את מחנות-המוות בארשוויץ."

שמורק נרעש. "דבר כזה אסור לנו אפילו לרדף בו", אמר. "אסור לנו לקבל את רשות להפצצה העלולה לגרום למותם של יהודים, אפילו למותו של יהודי אחד." שוב דיברו כולם יחד, בהמולה כזאת שררשם הפרוטוקול לא הצליח להדביק אותם. בניגוריון קראם לסדר ונתן את רשות הדיבור לגרינבוים.

"זה לא רעיון חדש", אמר גרינבוים, "נציגנו בשווייץ הגישה הצעה דומה לפני



יואל ברנד
סיפור מחריד של ציונות

חדש. הוא העביר בקשות שקיבל מאנשי מחתרת בפולין, הונגריה וסלובקיה. הם מתכננים שיפציצו את תאי-הגזים, ויר יצאו אותם מכלל פעולה."

ספק אם אפשר לאתר מטרות מגובות כזה, אמר שמורק.

רסקון התערב. "יורשה לי להעיר. ברנד הביא תרשים, תרשים מפורט מאוד. רוי איב בו את כל פסי הרכבת שמובילים למחנה..."

...ד"ר יוסף ורדי ורנר סנטור הצטרפו לדעתו. סנטור אמר: "לא, איננו רשאים לעשות זאת. אסור לנו לאבד אפילו נפש אחת מישראל." בניגוריון שרתוק לא הביע דעה. העניין לא הגיע להצבעה. הרוב בהנהלה היה נגד הפצצת אושוויץ מן האוויר.

בניגוריון סגר את תיקו. "ההנהלה מחליטה שאין להציע לבעלות-הברית להפציץ את מחנות-הריכוז ומקומות אחרים שיהודים עשויים להיפגע בהם."

המילכוד ההיסטורי אליו ניקלעים שני אנשים רכים כיואל ברנד ומשה שרתוק יוצר סיטואציה של אבסורד. האחד מגיע עם הצעה של השטן (איימן). המבטיח לספק יהודים תמורת משאיות. ברנד מאזין ששם הגיעו לתורכיה, יגיע חיים ויציג מן ואתו משה שרתוק, והם יפכו עולמות כדי להציל את יהדות הונגריה.

אין ספק שאירוע מרתק ומחריד זה — רעיון העיסקה יהודים תמורת משאיות — הותיר משקע של חרדה ואימה בנפש השניים — ברנד ושרתוק — עד אחרית ימיהם. למרות אופיים החלש, הרי הם יוצאים כדמויות הכי רגישות במחול דיור גים זה. הם מתעלים מעל לסוכנים החי שאיים של הבריטים ושל ההגנה, מעל לפקידים הבריטים ולעסקנים הציוניים. אין ספק שעמוס אילון מספק כאן חומר דרמטי ספרותי אמיתי, ומתמודד עם נושא שמרבית המחברים הישראליים חוששים לגעת בו. הוא מצליח להפיח חיים בעולם עכור זה של מילחמת-העולמות, שהמוות הקולקטיבי מאפיין אותו. אילון מתאר את מימד האחריות הקולקטיבית שלנו כלפי השואה. את גורמי השואה ואת תוצאותיה. אשר מן הראוי שישיפעו על חיינו העכשוויים. הוא עושה זאת במישור של עומק טכסט הכתיבה שלו, מישורי תתי-הכרה הלשונית.

ספר זה מן הראוי שיהפוך ספר לימוד על השואה. תחת כל היצירות השואניות, שאין בכוחן להתמודד בכברות ראויה עם נושא מכאיב ומפחיד זה.

מקור

1980

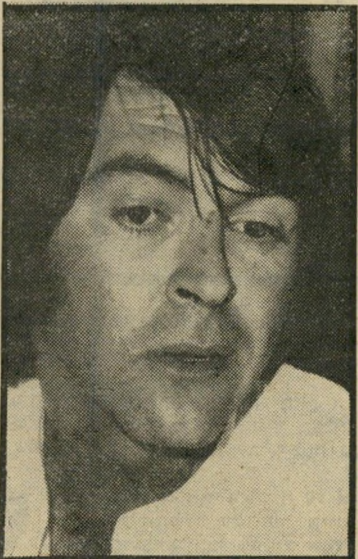
בגיליון החדש של הירחון לספרות פרוזה מצוי אחד הסיפורים יוצאי-הדופן בספרות הישראלית של השנים האחרונות. שיש לו קשר ישיר למציאות הישראלית.

בסיפור חיים קצרים וסוערים, מאת הסופר פר המוכשר יותם ראובני, הצליח המי חבר לצאת לחופשה מאותו עולם של בניי מעוט המוסקסואליים. שאותו הוא נוהג לתאר בסיפוריו.

חיים קצרים וסוערים הוא ניסיון ספרותי תי מרתק, שהגבול בין החיים למשל הספי רותי מטושטש בו לחלוטין. סיפור זה מתאר

את חייו ומותו של צלם צעיר, בן למישר פחה הרוסה, אשר שם קץ לחייו. זה סיפורו של גד, שהחיים מתאכזרים אליו. הוריו הפרודים מתעלמים ממנו, חברותיו אינן בעלות די כוח לשאת אותו, וחבריו שונים ממנו.

סיפורו של ראובני ייחשב ביום מן הדימים לסיפור המאפיין את בני דור מילחמת יום-הכיפורים. סיפור המביא את מצוקות תיהם הנפשיות, את החידלון והריקנות, את הכאב והצער, ואת החיסול שבקצה



יותם ראובני
סיפור המאפיין דור

של כל אלה. בעוד עשר שנים יישבו דוקי טוראנטים של אוניברסיטות, וינפחו את עמודי המחקר שלהם בשאלות מייגעות: האם גד, גיבורו של ראובני, מייצג את המחבר? האם הוא הומוסקסואל, כמחברו? האם הוא תפור מכמה דמויות? מי הן אותן דמויות? האם הן מאפיינות את בני התקופה? ועוד כהנה וכהנה.

חיים קצרים וסוערים הוא סיפור הלקוח מתוך החיים, וכאן אולי המקום לחסוך לחוקרי הספרות של המחבר כמה מחקרים רצופי סימני-שאלה. חיים קצרים וסוערים מזכיר את סיפורו של גל עגור, סיפור התאבדותו של צלם שראה אור בראשונה בהעולם הזה (2231), שני משפטי הפתיחה של הכתבה, כמו נותנים את המיסגרת לסיפורו המרתק של ראובני: "כאשר לחץ גל עגור על ההדק, בפעם האחרונה, לא היתה זו המצלמה האהובה עליו שאותה הפעיל. כשבוע שעבר, ימים אחדים אחרי יום הולדתו ה-22, שם הצעיר החיפאי קץ לחייו הקצרים והסוערים..."

הכתבה מתארת את התפתחות מצוקתו הנפשית של הצלם הצעיר, שאביו הוריש לו את שתי האהבות הגדולות של חייו: המצלמה והים. גל עגור גדל בבית סבתו. הטרומה של גירוש ההורים נחרתה בנפשו. הוא היה נער עצוב ומדוכא. בגיל 16 הצטרף לצוות צלמים שיצא לצלם בשדות קרב, והיה לצלם הצעיר ביותר שאחז